

ПРИЧИНИ ТА ПЕРЕДУМОВИ ЗНЕЦІНЕННЯ ГУДВІЛУ У БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

© 2014 Кундря-Висоцька О. П., Колчар Ю. О.

УДК 657: 336.71

Кундря-Висоцька О. П., Колчар Ю. О. Причини та передумови знецінення гудвілу у банківському секторі України

У статті досліджено економічні передумови та фактори, що призвели до списання значних сум вартості гудвілу в банківських установах України, які є частинами міжнародних фінансових установ. У результаті аналізу основних передумов було визначено зовнішні та внутрішні причини визнання знецінення гудвілу у вітчизняному банківському секторі. За результатами дослідження було визначено, що визнання знецінення гудвілу свідчить про негативні настрої іноземних інвесторів щодо перспектив розвитку бізнесу на вітчизняному банківському ринку. Обґрунтовано доцільність ідентифікації окремо від гудвілу нематеріальних активів, що підлягають визнанню в результаті об'єднання банків, зокрема клієнтської бази банку, як нематеріального активу з кінцевим терміном корисної експлуатації. Доведено, що визнання даного активу в результаті об'єднання дозволить уникнути значних сум списання вартості гудвілу за несприятливих економічних умов. Перспективою подальших досліджень у даному напрямку є обґрунтування оптимального методу визначення суми знецінення гудвілу, який дозволить уникнути маніпуляцій з фінансовою звітністю та покращить якість подання інформації про реальний фінансовий стан банківських установ.

Ключові слова: банк, гудвіл, знецінення гудвілу, фінансова звітність, нематеріальний актив.

Рис.: 2. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 12.

Кундря-Висоцька Оксана Петрівна – кандидат економічних наук, доцент, кафедра обліку і аудиту, Львівський інститут банківської справи Університету банківської справи Національного банку України (пр. Т. Шевченка, 9, Львів, 79005, Україна)

E-mail: kundrya-vysotska@ukr.net

Колчар Юлія Олександрівна – здобувач, Інститут регіональних досліджень НАН України (вул. Козельницька, 4, Львів, 79026, Україна)

E-mail: julija.klisnichenk@rambler.ru

УДК 657: 336.71

Кундря-Висоцька О. П., Колчар Ю. А. Причини и предпосылки обесценения гудвила в банковском секторе Украины

Авторами проведены исследования экономических предпосылок и факторов, которые привели к списанию значительных сум стоимости гудвила в банковских учреждениях Украины, являющихся структурными частями международных финансовых учреждений. В результате анализа основных предпосылок были определены внешние и внутренние причины признания обесценения гудвила в отечественном банковском секторе. По результатам исследования было определено, что признание обесценения гудвила свидетельствует о негативных настроениях иностранных инвесторов относительно перспектив развития бизнеса на отечественном банковском рынке. Обоснована целесообразность идентификации отдельно от гудвила нематериальных активов, подлежащих признанию в результате объединения банков, в частности клиентской базы банка, как нематериального актива с конечным сроком полезного использования. Доказано, что признание данного актива в результате объединения позволит избежать значительных сум списания стоимости гудвила при неблагоприятных экономических условиях. Перспективой дальнейших исследований в данном направлении является обоснование оптимального метода определения суммы обесценения гудвила, который позволит избежать манипуляций с финансовой отчетностью и улучшить качество представления информации о реальном финансовом состоянии банковских учреждений.

Ключевые слова: банк, гудвилл, обесценение гудвила, финансовая отчетность, нематериальный актив.

Рис.: 2. **Табл.:** 1. **Библ.:** 12.

Кундря-Висоцька Оксана Петрівна – кандидат економічних наук, доцент, кафедра учета и аудита, Львовский институт банковского дела Университета банковского дела Национального банка Украины (пр. Т. Шевченко, 9, Львов, 79005, Украина)

E-mail: kundrya-vysotska@ukr.net

Колчар Юлія Олександрівна – соискатель, Институт региональных исследований НАН Украины (вул. Козельницькая, 4, Львов, 79026, Украина)

E-mail: julija.klisnichenk@rambler.ru

UDC 657: 336.71

Kundrya-Vysotska O. P., Kolchar Y. O. Reasons and Prerequisites of Goodwill Devaluation in the Ukrainian Banking Sector

The authors conduct studies of economic prerequisites and factors, which resulted in writing-off significant amounts of goodwill value in Ukrainian banking institutions, which are structural parts of international financial institutions. In the result of analysis of main prerequisites the article identifies external and internal reasons of acknowledgement of devaluation of goodwill in the domestic banking sector. In accordance with the results of the study, the article identifies that acknowledgement of devaluation of goodwill testifies to a negative mood of foreign investors with respect to prospects of business development in the domestic banking market. The article justifies expediency of, separate from goodwill, identification of intangible assets, subject to acknowledgement in the result of unification of banks, in particular the client base of a bank, as an intangible asset with a final date of useful use. It proves that acknowledgement of this asset in the result of unification would allow avoiding significant amounts of write-off of goodwill value under unfavourable economic conditions. The prospect of further studies in this direction is justification of an optimal method of identification of the amount of goodwill devaluation, which would allow avoiding manipulations with financial reporting and would improve quality of presented information about the real financial state of banking institutions.

Key words: bank, goodwill, goodwill devaluation, financial reporting, intangible asset.

Pic.: 2. **Tabl.:** 1. **Bibl.:** 12.

Kundrya-Vysotska Oksana P. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department of Accounting and Auditing, Lviv Institute of Banking of University of Banking of the National Bank of Ukraine (pr. T. Shevchenko, 9, Lviv, 79005, Ukraine)

E-mail: kundrya-vysotska@ukr.net

Kolchar Yuliya O. – Applicant, Institute of Regional Researches NAS of Ukraine (vul. Kozelnytska, 4, Lviv, 79026, Ukraine)

E-mail: julija.klisnichenk@rambler.ru

Знецінення гудвілу в банківському секторі України у 2011 р. стало рекордним за останні роки. Зокрема, серед європейських банків, які володіють дочірніми банками в Україні найбільше списання здійснила банківська група Unicredit Group, яка у 2011 р. визнала витрати

від зменшення гудвілу, розподіленого між українськими дочірніми банками (Укрсоцбанк та Унікредит) у сумі 489 млн. євро [1]. Незважаючи на те, що керівники банку в офіційних виданнях пояснюють, що дана стаття не справила ніякого впливу ні на грошові кошти, ні на коефіцієнти

регулятивного капіталу [2], усе ж усе це свідчить про те, що придбання, які група здійснила за останні роки не виправдали очікувань керівників. Сума знецінення гудвілу Райффайзен Банк Інтернаціональ у 2011, яку розподілили на Райффайзен Аваль в Україні становить 183 млн. євро [3], що дорівнює майже 44% визнаного при об'єднанні гудвілу. У фінансовій звітності зустрічається пояснення, що знецінення гудвілу було визнано у зв'язку із тим, що відновлення економіки України було повільнішим, ніж очікувалось, у зв'язку з чим було визнано знецінення гудвілу [2]. Французька банківська група Crédit Agricole S.A також визнала знецінення гудвілу у сумі 60 млн. євро, розподілену на однойменний український дочірній банк [4].

Варто зауважити, що тенденція до знецінення гудвілу у фінансовому секторі спостерігається не лише в Україні. Міжнародні дослідження даної проблеми дають змогу стверджувати, що знецінення гудвілу у банківському секторі – глобальна тенденція посткризового періоду, яка відображає розчарування інвесторів у здійснених угодах з придбання інших банківських установ. Зокрема, аудиторська компанія KPMG протягом кількох років проводила дослідження «Оцінка ризику знецінення», метою якого було визначення масштабів знецінення гудвілу у різних галузях економіки. У банківському секторі найбільше знецінення спостерігалось у 2008 р. і становило 23% від загального обсягу знецінення, у 2009 р. цей показник зменшився до 4% [5]. Відповідно до дослідження у 2008 р., знецінення гудвілу було найбільшим саме у банківському секторі. Така тенденція саме в цей період пояснюється кризовими явищами у світовій економіці, які спричинили кризу практично у всіх сферах економіки, а особливо у фінансовому секторі.

Особливості визнання та оцінки гудвілу досліджуються у роботах багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Зокрема, значний вклад у дослідження економічних характеристик гудвілу як активу здійснили зарубіжні вчені Ковальов В. В., Бланк І. А., Соколов Я. В., Брукінг Е., Дамодаран А., Коупленд Т. Серед вітчизняних вчених проблему оцінки та відображення гудвілу у фінансовій звітності досліджували вчені Голов С. Ф., Уманців Г. В., Пирець Н. М., Боднар М. І., Травін В. В. Однак, незважаючи на значну кількість праць з даної тематики, проблема визначення та відображення у фінансовій звітності знецінення гудвілу є недостатньо висвітленою та обґрунтованою.

Метою статті є визначення економічних чинників, що призвели до значного списання вартості гудвілу в банківських установах України, які є структурними частинами міжнародних фінансових установ.

Гудвіл – це специфічний актив, який часто асоціюють з набутою діловою репутацією підприємства на ринку. На балансі банку гудвіл виникає тільки у випадку об'єднання банків у формі злиття чи поглинання, тобто покупець свідомо переплачує певну суму «з власної волі» (гудвіл (*goodwill*) з англ. – добра воля).

На думку президента Ради з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, Ганса Хугерворста, гудвіл – це комбінація багатьох речей, у тому числі внутрішньо генерованого гудвілу і очікуваної синергії від об'єднання компаній [6, ст. 5]. Як правило, гудвіл як актив містить у собі реальну вартість, однак, її розмір неможливо визначити точно, оскільки більшість елементів гудвілу, які створюють вартість, неможливо оцінити. У зв'язку з цим визнання гудвілу може призводити до маніпуляцій з фінансовою звітністю, це факт підсилюється тим, що гудвіл за сучасними вимо-

гами визнається як актив з невизначеним терміном корисної експлуатації, тобто визнання знецінення гудвілу проводиться на основі суджень оцінювачів та аналітиків компанії. Вимога перевірки гудвілу на знецінення, яка замінила вимогу обов'язкової амортизації, є більш вірною з позиції економічного трактування гудвілу як активу, оскільки нематеріальні елементи, зміна вартості нематеріальних складових гудвілу у часі є різною. Однак дана вимога призвела до того, що деякі компанії намагаються визнавати знецінення гудвілу з урахуванням очікувань ринку, що призводить до недостовірного відображення фінансового стану компанії у фінансовій звітності. Відтак значне списання гудвілу в перші роки після об'єднання може призвести до негативних реакцій на ринку та зменшення ринкової вартості компанії, оскільки компанія визнає, що очікуваний ефект синергії не досягнуто, а об'єкт придбання був переоцінений. Тобто, незважаючи на те, що гудвіл як актив не впливає на вартість компанії шляхом амортизаційних відрахувань, які зменшують прибуток, значне списання гудвілу може призвести до негативних оцінок компанії з боку учасників ринку, і таким чином вплинути на ринкову вартість компанії.

З метою визначення чинників, що призвели до значних сум списання гудвілу у фінансовій звітності банків, варто детальніше дослідити економічну природу гудвілу як активу. Відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), гудвіл – це актив, який втілює у собі майбутні економічні вигоди, що виникають від інших активів, які неможливо індивідуально ідентифікувати та окремо визнати [7]. На *рис. 1* схематично зображено елементи гудвілу відповідно до МСФЗ 3 [7].

Як бачимо, основою гудвілу є третій та четвертий компоненти. Справедлива вартість ефекту діючого підприємства, який відноситься до об'єкта придбання, відображає вартість, яку створює сукупність зібраних разом робочих активів. Концепція діючого підприємства означає, що сукупність активів генерує певну вартість, у зв'язку з тим, що дані активи зібрані в певному місці, і перевищує суму вартостей, яку б створював кожен актив окремо. Очікувана синергія відноситься і до об'єкта придбання і до покупця, оскільки відображає додаткову вартість від вдалої комбінації активів двох компаній. П'ятий і шостий елементи відносяться до покупця і відображають помилку в оцінці відшкодування (5-ий компонент) і переплату чи недоплату з боку покупця (6-ий компонент), дані компоненти не є гудвілом по суті. Перший і другий компоненти відносяться до об'єкта придбання, однак також не є гудвілом по суті, при цьому якраз 2-ий компонент відображає вартість НМА, які не було визнано в результаті об'єднання. У МСФЗ вказано, що Рада з МСФЗ намагається уникнути включення 1-го, 2-го і 5-го елементів до гудвілу. Для цього покупці повинні намагатися здійснити наступні кроки, а саме:

- ✦ достовірно визначити вартість відшкодування (для зменшення або вилучення 5-го компоненту);
- ✦ визнати ідентифіковані активи за справедливою вартістю, а не за балансовою (для зменшення або вилучення 1-го елементу);
- ✦ визнати всі придбані НМА, які відповідають критеріям визнання (для вилучення 2-го елементу).

У Інструкції про складання фінансової звітності, яка встановлює правила для банків України, вказано, що банк за кожним об'єднанням компаній, що відбулося протягом звітного періоду, розкриває у складі інформації про об'єднання таке:

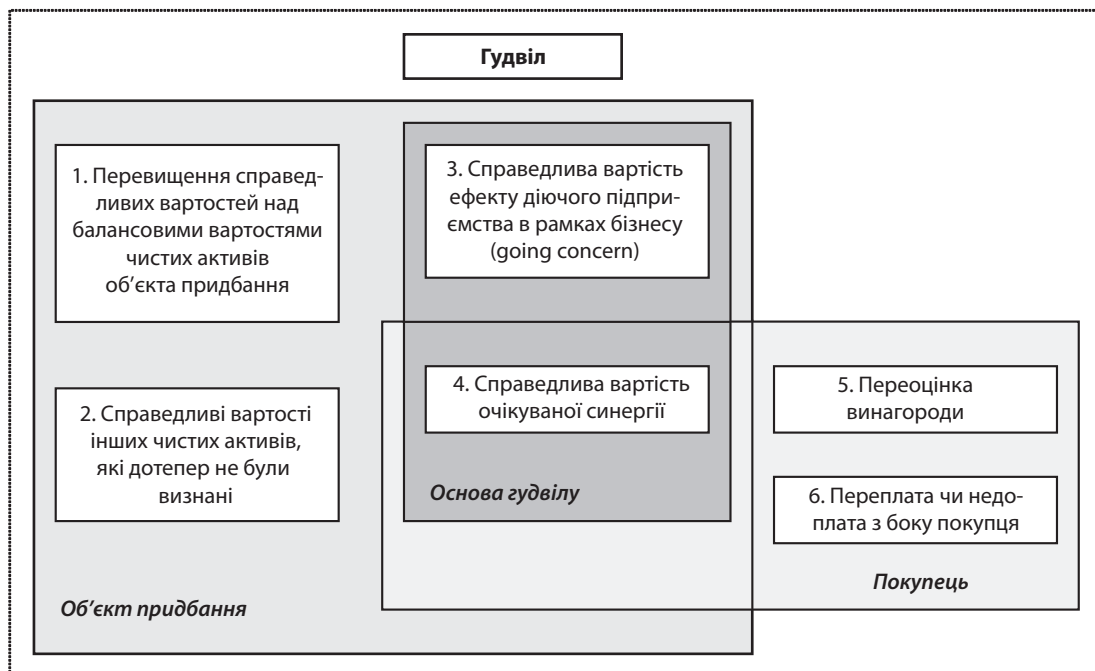


Рис. 1. Компоненти гудвілу відповідно до МСФЗ

Джерело: складено автором на основі [7].

- ✦ оцінка чинників, що формують гудвіл або визначають прибуток від вигідної купівлі
- ✦ опис кожного нематеріального активу, що не визнається окремо від гудвілу, та причини, через які не визнається [8].

Застосування даної вимоги означає, що визнанню НМА окремо від гудвілу приділено особливу увагу, і це пов'язано з тим, що банк-покупець у примітках до фінансової звітності визнає активи, які надають покупцю ряд переваг і часто стають основним мотивом придбання, а користувачі фінансової звітності одержують інформацію про те, за що переплатив покупець при придбанні банку. Тобто вимоги МСФЗ і вітчизняних нормативних актів, які регулюють складання фінансової звітності банків, складені таким чином, щоб збільшити частку визнання не ідентифікованих раніше НМА, зменшивши при цьому вартість гудвілу.

Проаналізувавши економічну суть гудвілу, можна зробити висновок, що значне списання гудвілу у банківському секторі може свідчити про:

- ✦ переплату за дочірнє підприємство при об'єднанні;
- ✦ ефект синергії не було досягнуто або не досягнуто у обсязі, який очікували інвестори;
- ✦ при об'єднанні не було визнано вартість всіх не ідентифікованих НМА.

Окрім цього, до перелічених причин можна віднести несприятливі економічні та політичні умови в Україні для ведення бізнесу, які також негативно впливають на інвестиційний клімат та настрої інвесторів. Варто зауважити, що більшість великих поглинань вітчизняних банків, здійснилось у період економічного буму (2005 – 2008 рр.), коли співвідношення Р/Е (ціна/прибуток) доходило до показника 4 – 6 [9]. У табл. 1 представлений аналіз найбільших угод зі злиття і поглинання вітчизняних банків міжнародними. Як бачимо, гудвіл у вартості придбання становить значну частку, а у деяких випадках – майже 80% вартості придбання.

На думку деяких економістів [10], інвесторам варто більше уваги приділяти не гудвілу, визнаному в результаті об'єднання, а специфічним нематеріальним активам (НМА), а також на частку цих НМА у вартості угоди. Варто зауважити, що гудвіл раніше визнавався як актив з кінцевим терміном корисної експлуатації та підлягав амортизації. Однак дана вимога була замінена з метою ідентифікації НМА окремо від гудвілу, які позитивно впливають на зменшення податку на прибуток, тобто Рада МСФЗ даною вимогою стимулювала компанії зменшити суму визнаного гудвілу за рахунок ідентифікації НМА з кінцевим терміном корисної експлуатації. Ідентифікація нових НМА, таких як технологія і клієнтські НМА, дозволяє краще зрозуміти мотиви придбання. Окрім цього, визначення строку корисної експлуатації клієнтських НМА дозволяє зрозуміти, як довго банк очікує ці НМА, що сприятимуть одержанню прибутку, тобто будуть корисними для фінансової установи. Для прикладу, якщо при об'єднанні банків було визнано взаємовідносини з клієнтами з терміном корисної експлуатації у 5 років, тоді як за звичай, цей показник у банківській галузі становить 15 – 20 років. Це свідчить про те, що банк-покупець оцінює придбану клієнтську базу як менш стійку і менш надійну.

Експерти аудиторської компанії Ernst&Young [11] вказують, що у період економічного спаду не належне визнання НМА, придбаних в результаті об'єднання бізнесу, призводить до того, що чистий дохід підприємств стає більш чутливим до мінливих ринкових умов, оскільки визнаються значні суми знецінення гудвілу. Це, у свою чергу, впливає на впевненість інвесторів у фінансовому стані підприємств. Оцінюючи банківський сектор, можна стверджувати, що визнання НМА, окремо від гудвілу, дозволяє зберегти вартість банківської установи. Це пов'язано з тим, що протягом останніх кількох років у фінансовому секторі спостерігається значне знецінення гудвілу. На рис. 2 зображено зміну вартості у часі НМА, визнаних у результаті об'єднання.

Аналіз найбільших об'єднань вітчизняних банків з міжнародними

Об'єкт придбання	Материнський банк	Рік	Валюта	Вартість придбання, млн	Гудвіл	Відносна частка гудвілу, %
Аваль	Raiffeisen International	2004	євро	855,59	418,02	48,86
Індексбанк	Crédit Agricole S. A.	2006	гривня	1324,00	1131,00	85,42
Міжнародний комерційний банк	Piraeus Bank	2007	євро	53,74	30,81	57,32
ТАС Комерцбанк	Swedbank	2008	шведська крона	5504,00	4410,00	80,12
Форум	Commerzbank	2008	євро	438,00	332,00	75,80
Укрсоцбанк	UniCredit Group	2008	євро	1606,00	1204,00	74,97
Правексбанк	Intesa Sanpaolo	2008	євро	489,00	390,00	79,85

Джерело: складено на основі фінансової звітності банків.

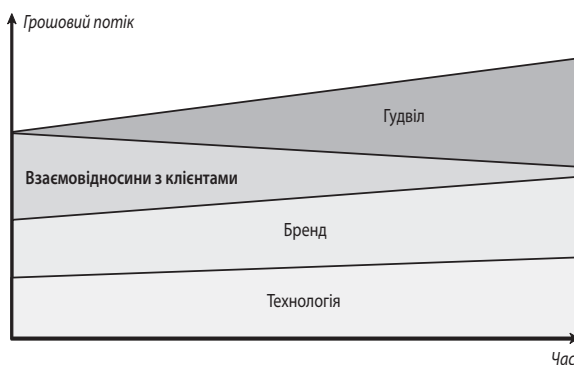


Рис. 2. Зміна вартості НМА, визнаних у результаті об'єднання, у часі

Джерело: [12].

Як бачимо, вартість гудвілу з часом зростає, що пояснюється, як уже було сказано, існуванням ефекту синергії від об'єднання. Тоді як вартість взаємовідносин з клієнтами з роками зменшується, оскільки на момент об'єднання оцінюється клієнтська база існуюча, а не можливі майбутні взаємовідносини з клієнтами. У зв'язку із тим, що гудвіл і взаємовідносини з клієнтами по-різному зберігають вартість у часі, визнання клієнтських НМА, які мають кінцевий термін експлуатації, у складі гудвілу, термін корисної експлуатації є невизначеним і принципово невірним і призводить до невірного подання фінансової звітності.

ВИСНОВКИ

Знецінення гудвілу в банківському секторі стало глобальною тенденцією посткризового періоду, яка свідчила про невиправдані очікування інвесторів, які здійснили придбання у період до настання кризових явищ у економіці. В Україні значне списання гудвілу відбулось не лише через кризові явища у світовій економіці, а також через те, що більшість угод M&A було здійснено у період економічного зростання, що привело до позитивних очікувань інвесторів і придбання вітчизняних банків було здійснено із значною переплатою.

Вимога перевіряти гудвіл на знецінення, а не амортизувати даний актив дозволяє більш достовірно визначити вартість гудвілу, який відображає результат здійсненого об'єднання банків, оскільки дає змогу точніше відобразити зміну вартості елементів гудвілу в часі. Однак, як наслідок

впровадження даної вимоги, може призвести до маніпуляцій з фінансовою звітністю та відображення знецінення гудвілу з урахуванням очікувань ринку. Попри те, що гудвіл як актив не впливає на вартість банку тобто на грошові потоки, які генерує банк, однак значне списання гудвілу може призвести до негативних оцінок банку з боку учасників ринку, і таким чином вплинути на ринкову вартість банку.

До внутрішніх чинників, які призвели до погіршення очікувань іноземних інвесторів, можна віднести економічну та політичну ситуацію в Україні, яка змусила іноземних інвесторів переглянути свої очікування щодо перспектив росту на вітчизняному банківському ринку. Визнання знецінення гудвілу відображає не лише бухгалтерське проведення, але свідчить і про негативні настрої іноземних інвесторів по відношенню до розширення позицій на вітчизняному банківському ринку. Зміна настроїв іноземних інвесторів у негативний бік, може сигналізувати про перспективу майбутнього виходу міжнародних банківських груп із банківського ринку України.

Визнання НМА, які підлягають ідентифікації у процесі об'єднання банків, відповідно до МСФЗ дозволяє уникнути значного списання вартості гудвілу за несприятливих економічних умов. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Річний звіт UnicreditBank Group за 2011 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.unicreditgroup.eu/en/investors/financial-reports>
2. Основні результати діяльності Unicredit в 2011 р. виявилися стійкішими в умовах дуже складної економічної та глобальної обстановки / За матеріалами офіційного сайту ПАТ КБ «Унікредит» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.unicredit.com.ua/news/view/370/>
3. Річний звіт Raiffeisen Bank International AG за 2011 рік [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://investor.rbiinternational.com/fileadmin/ir/2011_FY/2012-03-29_2011_Annual_Report_RB1.pdf
4. Річний звіт Credit Agricole Group за 2011 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.credit-agricole.com/en/Investor-and-shareholder/Financial-reporting/Credit-Agricole-Group-Financial-statements>
5. Evaluating Impairment Risk. Goodwill impairment charges decline in 2009. KPMG // Valuation series [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kpmg.com/Global/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Documents/Evaluating-Impairment-Risk.pdf>

6. Hoogervorst Hans The Concept of Prudence: dead or alive? / H. Hoogervorst – FEE Conference on Corporate Reporting of the Future, Brussels, Belgium. – 18 September 2012. – 7 p.

7. International financial reporting standards (IFRSs) 2009: official pronouncements as issued at 1 January 2009 International Accounting Standards Board / Kluwer, 2009. – С. 2855.

8. Інструкція про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України, затверджена постановою Правління НБУ від 24.10.2011 N 373 (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1288-11>

9. Авдеенко Н. Сколько стоит актив? / Н. Авдеенко // Финансист. – 2010. – № 3. – Режим доступу : <http://finansist-club.com/articles/content?id=70669>

10. Dennis Chambers and Catherine Finger. Goodwill Non-Impairments Evidence from Recent Research and Suggestions for Auditors /D. Chambers, C. Finger – The CPA Journal. – February 2011. – Ст. 38 – 41.

11. Acquisition accounting – What's next for you? Ernst & Young // A global survey of purchase price allocation practices – 2009. – 16 p.

12. Business combinations. Valuation issues – intangible assets / Deloitte/Federation of schools of accountancy faculty // Delf&Phelps. – May 2007.

REFERENCES

Avdeenko, N. "Skolko stoit aktiv?" [How much is an asset?]. <http://finansist-club.com/articles/content?id=70669>

"Acquisition accounting – What's next for you? Ernst&Young" A global survey of purchase price allocation practices, 2009.

"Business combinations. Valuation issues - intangible assets" Deloitte/Federation of schools of accountancy faculty, 2007.

Chambers, D., and Finger, C. "Goodwill Non-Impairments Evidence from Recent Research and Suggestions for Auditors". *The CPA Journal*, February (2011).

"Evaluating Impairment Risk. Goodwill impairment charges decline in 2009. KPMG" <http://www.kpmg.com/Global/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Documents/Evaluating-Impairment-Risk.pdf>

Hoogervorst, H. "The Concept of Prudence: dead or alive?" *FEE Conference on Corporate Reporting of the Future*. Brussels, 2012.

"International financial reporting standards (IFRSs) 2009". *Official pronouncements as issued at 1 January 2009 International Accounting Standards Board*, 2009.

[Legal Act of Ukraine] (2011). <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1288-11>

"Osnovni rezultaty diialnosti Unicredit v 2011r. vyjavylysia stiikishymy v umovakh duzhe skladnoi ekonomichnoi ta hlobalnoi obstanovky" [The main results of the Unicredit in 2011. were firmer in very difficult economic and global environment]. <http://www.unicredit.com.ua/news/view/370/>

"Richnyi zvit Credit Agricole Group za 2011 rik" [Annual Report Credit Agricole Group in 2011]. <http://www.credit-agricole.com/en/Investor-and-shareholder/Financial-reporting/Credit-Agricole-Group-Financial-statements>

"Richnyi zvit UnicreditBank Group za 2011 rik" [Annual Report UnicreditBank Group in 2011]. <https://www.unicreditgroup.eu/en/investors/financial-reports>

"Richnyi zvit Raiffeisen Bank International AG za 2011 rik" [Annual Report of Raiffeisen Bank International AG in 2011]. http://investor.rbinternational.com/fileadmin/ir/2011_FY/2012-03-29_2011Annual_Report_RBI.pdf